

ההשקעות הסיניות בסרי־לנקה: משמעויות לישראל

שלומי יאס

מאמר זה עוסק בפרויקטים סיניים בסרי־לנקה, חלקם במסגרת יוזמת "חגורה ודרך", במטרה לגזור מהם תובנות לזירה הישראלית. זאת ועוד, המאמר ינסה להשיב על השאלה האם, ועד כמה, היוזמה הסינית "שאיכת לעולם", כפי שנכתב באתר הרשמי שלה¹, או שמדובר בביטוי לשאיפה סינית להשפעה, העלולה להביא לסדר עולמי סיני חדש². המאמר מציג את היוזמה לצד טיעונים נגדה, ובהמשך הוא מתאר את יחסי סין-סרי־לנקה ומפרט ארבעה פרויקטים סיניים המתקיימים באי. בעקבות זאת בוחן המאמר את יחסי ישראל-סין על רקע המעורבות הסינית בפרויקטים אסטרטגיים בישראל, תוך התמקדות בפרויקט של נמל המפרץ בחיפה. בסיום מציג המאמר תובנות לישראל כפועל יוצא של יוזמת "חגורה ודרך", תוך שהוא בוחן את ההיתכנות לנזקים מדיניים, לסיכונים ביטחוניים ולהשפעה על פוליטיקאים ישראלים כתוצאה מיוזמה זו.

מילות מפתח: סין, סרי־לנקה, ישראל, אסטרטגיה, פרויקטים, היוזמה, היוזמה הסינית

מבוא

זמן קצר לאחר שנבחר לנשיאות סין בשנת 2013, הכריז שי ג'ינפינג על מה שנראה כפרויקט הכלכלי הגדול ביותר בהיסטוריה: יוזמת "חגורה ודרך" ("Belt and Road Initiative" – BRI). היוזמה הסינית היא אסטרטגיה רבתי של נשיא סין לחידוש

שלומי יאס הוא מתמחה במכון למחקרי ביטחון לאומי וכותב אורח בפורום לחשיבה אזורית.

- 1 "The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects", *Belt and Road Portal*, April 22, 2019, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>.
- 2 Mark Melton, "China's Plan for a New World Order: Review of Macães' Belt and Road", *Providence*, September 12, 2019, <https://providencemag.com/2019/09/chinas-new-world-order-book-review-bruno-macaes-belt-road-initiative>.

דרך המשי היבשתית העתיקה³ באמצעות בניית רשת של מסילות רכבת וכבישים מהירים בין-מדינית, לצד הקמת מערכת של נמלים ימיים היוצרים נתיב מסחר ימי שישתרע על פני מספר אוקיינוסים. במסגרת אסטרטגיה זו מתכוונת סין גם להרחיב הסכמים קיימים לתובלה אווירית ולבנות מגוון מתקני אנרגיה, תקשורת, תעשייה ועוד.⁴

התקדמות משמעותית ביישום היוזמה הושגה ביוני 2015, כאשר 57 מדינות (ללא יפן וארצות הברית) הצטרפו לחברות מייסדות של בנק חדש בבייג'ינג – "הבנק האסייתי להשקעה בתשתיות" (AIIB) – שההון ההתחלתי שלו נקבע למאה מיליארד דולר.⁵ נכון לאוקטובר 2019, סין מחזיקה ב-31 אחוזים מסך ההון של הבנק, מה שמקנה לה כוח הצבעה של 26.6 אחוזים, כלומר, זכות וטו בכל החלטה הדורשת רוב מיוחד (של לפחות 75 אחוזים מהמצביעים).⁶ גם ישראל הצטרפה אל "הבנק האסייתי להשקעה בתשתיות" כמדינה מייסדת, מתוך הנחה שהדבר יסייע לחברות ישראליות להשתתף בפרויקטים של הבנק.⁷

הפורום הראשון של יוזמת "חגורה ודרך" התכנס ב-2017. ארצות הברית נטלה חלק בכינוס, אם כי בנוכחות מצומצמת של המנהל הבכיר לענייני אסיה ב"מועצה לביטחון לאומי".⁸ באפריל 2019 התקיים הפורום השני של היוזמה, בהשתתפות 36 ראשי מדינות וממשלות.⁹

3 Mai Phan, "A Mixed Reality of The Belt and Road Initiative in Southeast Asia", *Journal of International Relations*, July 22, 2019, <http://www.sirjournal.org/op-ed/2019/7/22/a-mixed-reality-of-the-belt-and-road-initiatives-in-southeast-asia>.

4 Martin Hart-Landsberg, "A critical look at China's One Belt, One Road Initiative", *CADTM*, October 10, 2018, <http://www.cadtm.org/A-critical-look-at-China-s-One-Belt-One-Road-initiative>.

5 "Founding 57 members of China-led AIIB investment bank sign up in Great Hall ceremony", *Deutsche Welle*, June 29, 2015, <https://www.dw.com/en/founding-57-members-of-china-led-aiib-investment-bank-sign-up-in-great-hall-ceremony/a-18546332>.

6 Jason Kirk, "China and the Asian Infrastructure Investment Bank", *Observer Research Foundation*, November 1, 2019, <https://www.orfonline.org/expert-speak/china-and-the-asian-infrastructure-investment-bank-55693>.

7 Hagai Shagrir, *Israel-China Relations: Innovative Comprehensive Partnership*, Memorandum No. 194 (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2019), p. 21.

8 Matt Spetalnick, David Brunnstrom, "Trump Asia expert to become new deputy national security adviser: sources", *Reuters*, September 20, 2019, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-adviser/trump-asia-expert-to-become-new-deputy-national-security-adviser-sources-idUSKBN1W523F>.

9 Shannon Tiezzi, "Who Is (and Who Isn't) Attending China's 2nd Belt and Road Forum?", *The Diplomat*, April 27, 2019, <https://thediplomat.com/2019/04/who-is-and-who-isnt-attending-chinas-2nd-belt-and-road-forum>.

מספר המדינות המעורבות ביוזמה האסטרטגית הסינית הוא מרשים. נכון למארכס 2019, סין חתמה 173 הסכמי שיתוף פעולה עם 125 מדינות ועם 29 ארגונים בין-לאומיים. בנוסף לכך, סין חתמה על הסכמים בילטרליים לתעבורה אווירית עם 126 מדינות והרחיבה הסכמים קיימים בתחום התעבורה האווירית עם מדינות שונות (כולל ישראל). בחמש השנים האחרונות פתחה סין יותר מאלף נתיבי תעופה בין-לאומיים חדשים.¹⁰ באפריל 2019 חתמה איטליה על מזכר הבנות עם סין במסגרת היוזמה "חגורה ודרך", ולאחרונה הצטרפה גם רוסיה לאותה יוזמה, כשנתנה אור ירוק לבניית אוטוסטרדה בין-מדינתית עם סין.¹¹ הבנק העולמי העריך, נכון לאוגוסט 2019, כי פרויקטים של מסילות רכבת, כבישים, נמלים ועוד, בשווי של כ-575 מיליארד דולר, היו או נמצאים בתהליך של בנייה במסגרת היוזמה הסינית.¹² בהקשר זה ראוי להזכיר "דרכי משי" נוספות שסין בונה כיום: "דרך המשי הדיגיטלית" – רשת כבלים ימיים תת-קרקעיים לאינטרנט – "דרך המשי בחלל" (Beidou), שהיא מערכת ניווט סינית החותרת להחליף את רשת לווייני הג'י.פי.אס האמריקאיים,¹³ ו"דרך המשי בקוטב", שמטרתה לטפל בנתיבי ספנות, במחקר מדעי, בשינויי אקלים, ובמשאבים ארקטיים.¹⁴

אתגרים ליוזמת "חגורה ודרך"

ההשפעה וההשלכות הגלובליות הנרחבות של יוזמת "חגורה ודרך" גוררות גם ביקורות וחושפות חסרונות וחולשות שלה. סין מקדמת נרטיב של "אי-התערבות", לפיו כל התערבות בפוליטיקה או במדיניות של המדינות השותפות ליוזמה חייבת להיראות כאילו הזמנה על ידי ממשלותיהן.¹⁵ למעשה, הפרויקטים הסיניים במסגרת היוזמה פתוחים רק בהיקף מצומצם להשתתפות בין-לאומית. נכון ל-2018, מתוך כלל הקבלנים המשתתפים בפרויקטים של היוזמה, 89 אחוזים שייכים לחברות

¹⁰ "The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects", *Belt and Road Portal*, April 22, 2019, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>.

¹¹ Alice Scarsi, "Russia and China agree 5000-mile 'Moscow bypass' road to strengthen economic ties", *Express*, July 10, 2019, <https://www.express.co.uk/news/world/1151662/russia-news-china-Russia-Western-China-highway-Belt-and-Road-Initiative-bri>.

¹² "China's Belt and Road Gets a Reboot to Boost Its Image", *Bloomberg*, August 14, 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-08-14/china-s-belt-and-road-is-getting-a-reboot-here-s-why-quicktake>.

¹³ Matthew Johnson, "China's International Partnerships: Pakistan, CPEC and Central Asia", *Tibet Digest*, Foundation for Non-violent Alternatives, August 2019, p. 98.

¹⁴ Qiyang Niu, "China's Evolving Arctic Policy: Two Geopolitical Threats", *Tibet Digest*, Foundation for Non-violent Alternatives, August 2019, p. 116.

¹⁵ Nicholas Crawford, "China and instability in developing countries", *The International Institute for Strategic Studies*, October 28, 2019, p. 3, <https://www.iiss.org/blogs/research-paper/2019/10/china-and-instability>.

סיניות, 7.6 אחוזים שייכים לחברות מקומיות (חברות שהמשרדים הראשיים שלהן נמצאים באותה המדינה בה הפרויקט מתבצע), ו-3.4 אחוזים שייכים לחברות זרות. בין הפרויקטים הרבים הנכללים ביוזמת "חגורה ודרך" גם כאלה שהחלו שנים לפני השקתה.¹⁶

בשנה וחצי האחרונות (נכון לאוקטובר 2019), הואט באופן משמעותי הגידול בהיקף היוזמה. ב-2018 ירד הערך של פרויקטים חדשים ב-61 מדינות המעורבות ביוזמה ב-13 אחוזים בהשוואה ל-2017, וב-6.7 אחוזים נוספים עד לאוגוסט 2019. בשמונת החודשים הראשונים של 2019 חלה ירידה של 4.2 אחוזים בחוזים הקיימים. אחדות מהמדינות השותפות ביוזמה צמצמו הלוואות מתוכננות ואף ביטלו פרויקטים, בין היתר מטעמים כלכליים ופוליטיים.¹⁷ לפחות שבע מדינות, ביניהן פקיסטן, מיאנמאר, האיים המלדיביים, קניה וסרי-לנקה, נתקלו בבעיות עם פרויקטים של היוזמה או ביקשו לשקול אותה מחדש.¹⁸ ההשקעה הסינית הזרה, ובייחוד הפרויקטים של היוזמה, מעלים סוגיות הנוגעות לחוב, לאיומים על הריבונות, לתפיסת קרקעות, לעקירה, לניצול זכויות אדם באזורי כססוך, להשפעות סביבתיות, לחששות לבריאות הציבור ולהפרות של תנאי תעסוקה.¹⁹

מספר טיעונים מועלים נגד היוזמה. הטיעון הראשון רואה בה יותר מיוזמה כלכלית, ובעצם כלי מרכזי לקידום שאיפות גיאופוליטיות סיניות. יש הסבורים כי מדובר בתגובת נגד סינית להתמקדות האמריקאית המחודשת באסיה ("Pivot to Asia"), שהחלה ב-2011 בתקופת ממשל אובמה, ואשר רבים בבייג'ינג רואים בה ניסיון לבלום את סין באמצעות הרחבת הקשרים הכלכליים של ארצות הברית בדרום-מזרח אסיה. ארצות הברית וחלק מבעלות בריתה מזהירות כי היוזמה הסינית עשויה להיות "סוס טרויאני" שנועד לקדם השפעה אזורית של סין ולאפשר התרחבות צבאית ומוסדית סינית.²⁰ טיעון שני רואה ביוזמה הסינית סוג של "מלכודת חוב דיפלומטית" כנגד מדינות מתפתחות. על פי טיעון זה, סין משעבדת את המשאבים

Jonathan E. Hillman, "China's Belt and Road Initiative: Five Years Later", *Center for Strategic and International Studies*, January 25, 2018, <https://www.csis.org/analysis/chinas-belt-and-road-initiative-five-years-later-0>.

Cissy Zhou, "China slimming down Belt and Road Initiative as new project value plunges in last 18 months, report shows", *South China Morning Post*, October 10, 2019, <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3032375/china-slimming-down-belt-and-road-initiative-new-project>.

"China's Belt and Road Is Getting a Reboot. Here's Why". 18

"The Belt and Road Initiative: Chinese agribusiness going global", *GRAIN*, February 18, 2019, <https://www.grain.org/en/article/6133-the-belt-and-road-initiative-chinese-agribusiness-going-global>.

Andrew Chatzky and James McBride, "China's Massive Belt and Road Initiative", *Council on Foreign Relations*, May 21, 2019, <https://www.cfr.org/backgroundunder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>.

והנכסים האסטרטגיים של מדינות מתפתחות בתמורה למימון ולבניית תשתיות באותן מדינות וחותרת להשיג נגישות מועדפת לנכסיהן הטבעיים. בדרך זו משיגה סין גם חדירה כלכלית וגם מינוף אסטרטגי.²¹ טיעון שלישי רואה ביוזמה גורם לנזק סביבתי בקנה מידה עולמי. מדובר בחשש לגיטימי מפני ההשפעות הסביבתיות של היוזמה, במיוחד נוכח הניסיון המועט שיש בניתוח ההשפעות הסביבתיות של פיתוח תשתיות מסיביות בקנה מידה כמו זה של היוזמה הסינית.²²

ביוני 2019 פורסם מחקר של הבנק העולמי, המנסה לענות על שלושת הטיעונים דלעיל. כותבי המחקר אינם פוסלים את היוזמה הסינית כשלעצמה, אך ממליצים על הכנסת שורה של שינויים עמוקים בה: "היוזמה הסינית עשויה להאיץ את הפיתוח הכלכלי ולהקטין את העוני בעשרות מדינות מתפתחות, אולם היא מוכרחה להיות מלווה ברפורמות מדיניות עמוקות שיגדילו את השקיפות ויביאו לשיפור במאזן החובות וכן לצמצום הסיכונים הסביבתיים, החברתיים ואלה הקשורים בשחיתות".²³

יחסי סין-סרי-לנקה נוכח המערכת הפוליטית באי

ההתעניינות הסינית בסרי-לנקה נובעת במידה רבה ממיקומה האסטרטגי, המהווה מזה שנים רבות צומת מסחר ימי גדול במרחב האירואסייתי. ספציפית לאינטרסים הסיניים, סרי-לנקה יכולה לספק שער כניסה נוח ומהיר לשווקים המתפתחים בתת-היבשת ההודית.²⁴ ההתקרבות האסטרטגית בין סין לסרי-לנקה החלה בתקופת כהונתו של נשיא סרי-לנקה דאז, מהינדה רג'פקסה (Rajapaksa), שכהן בשנים 2005-2015 – תקופה בה סין הפכה לספקית הנשק העיקרית של סרי-לנקה. בשעה שארצות הברית עצרה את הסיוע הצבאי הישיר לסרי-לנקה ב-2007, סין הגדילה את הסיוע לאי בכמיליארד דולר והפכה לתורמת הגדולה ביותר לכלכלתו ולצבאו. במסגרת זו היא סיפקה אמצעי לחימה מתוחכמים, ובכלל זה שישה מטוסי קרב סיניים מדגם F-7, ועודדה את פקיסטן למכור נשק לסרי-לנקה ולאמן את טייסיה.

Ronak Gopaldas, "Lessons from Sri Lanka on China's 'debt-trap diplomacy'", 21 *Institute for Security Studies*, February 2, 2018, <https://issafrica.org/amp/iss-today/lessons-from-sri-lanka-on-chinas-debt-trap-diplomacy>.

Hoong Chen Teo, Alex Mark Lechner, Grant W. Walton, Faith Ka Shun Chan, Ali Cheshmehzangi, May Tan-Mullins, Hing Kai Chan, Troy Sternberg and Ahimsa Campos-Arceiz, "Environmental Impacts of Infrastructure Development under the Belt and Road Initiative", *MDPI*, June 19, 2019, p. 1.

"Millions Could Be Lifted Out of Poverty, but Countries Face Significant Risks", *World Bank*, June 18, 2019, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/06/18/success-of-chinas-belt-road-initiative-depends-on-deep-policy-reforms-study-finds>.

Marcello Rossi, "Next Hambantota? Welcome to the Chinese-funded US\$1.4 billion Port City Colombo in Sri Lanka", *South China Morning Post*, May 12, 2019, <https://www.scmp.com/week-asia/geopolitics/article/3009731/next-hambantota-welcome-chinese-funded-us14-billion-port-city>.

סין סייעה לסרי-לנקה גם בזירה המדינית, ואף הטילה וטו על הצעת החלטה של מועצת הביטחון של האו"ם לערוך דיון על סרי-לנקה לאחר מלחמת האזרחים באי, ואולי גם לשלוח פקחים של הארגון לשם.²⁵ גם היחסים הכלכליים בין שתי המדינות העמיקו, עד שב-2013 תפסה סין את המקום הראשון במקורות ההשקעה הזרה הישירה בסרי-לנקה.²⁶ הנשיא רג'פסקה הסתמך יותר ויותר על הסינים לצורך בניית פרויקטים לאחר סיום מלחמת האזרחים, וסרי-לנקה לוותה מסין לצורך זה יותר משישה מיליארד דולר.²⁷

המעורבות הסינית בסרי-לנקה הפכה לסוגיה חשובה במהלך מערכת הבחירות לנשיאות באי ב-2015. מהינדה רג'פסקה הפסיד ובמקומו נבחר מייטריפלה סיריסנה (Sirisena), שהבטיח לכונן "יחסים שווים" עם הודו, סין, פקיסטן ויפן ולשנות לחלוטין את מדיניות החוץ של האי. סיריסנה ביקש להתרחק מסין, בעלת בריתו של קודמו רג'פסקה, ולהתקרב להודו ולמערב, תוך בחינה מחדש של הפרויקטים הסיניים.²⁸ למעשה, ממשלתו הייתה עסוקה בעיקר בצמצום הנזקים של הממשלות הקודמות.

כ-95 אחוזים מההכנסות של ממשלת סרי-לנקה הופנו עד שנת 2015 לתשלום החוב לסין, מה שהביא אותה לנהל עם סין משא ומתן על החוב.²⁹ החוב לסין עמד ב-2016 על שמונה מיליארד דולר (קרוב לעשרה אחוזים מהתמ"ג), ונבע בעיקר מהלוואות לבניית פרויקטים, שמרביתם אושרו בתקופת ממשלות רג'פסקה.³⁰ ממשלת סרי-לנקה בראשות סיריסנה אישרה באותה שנה להמשיך בפרויקטים,

"How Beijing won Sri Lanka's civil war", *The Independent*, May 23, 2010, <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/how-beijing-won-sri-lankas-civil-war-1980492.html>.

N.P. Ravindra Deyshappriya, "China is Sri Lanka's biggest source of FDI, but there is room for more", *London School of Economics*, September 12, 2017, <https://blogs.lse.ac.uk/southasia/2017/09/12/china-is-sri-lankas-biggest-source-of-fdi-but-there-is-room-for-more>.

"Moving away from China, Sri Lanka puts Chinese 'mega-projects' on hold", *AsiaNews/Agencies*, January 20, 2015, <http://www.asianews.it/news-en/Moving-away-from-China,-Sri-Lanka-puts-Chinese-mega-projects-on-hold-33240.html>.

Heather Timmons, "Sri Lanka's election upset just destroyed a linchpin of China's foreign policy", *Quartz Daily Brief*, January 9, 2015, <https://qz.com/323718/how-sri-lankas-surprising-election-results-could-destroy-a-lynchpin-of-chinas-foreign-policy>.

Jonathan E. Hillman, "Game of Loans: How China Bought Hambantota", *Center for Strategic and International Studies*, April 2, 2018, <https://www.csis.org/analysis/game-loans-how-china-bought-hambantota>.

Karthik Sivaram, "'Locked-In' to China: The Colombo Port City Project", *Freeman Spogli Institute for International Studies*, Stanford University, <https://fsi.stanford.edu/publication/locked-china-colombo-port-city-project>.

אך בכפוף לשינויים.³¹ ב-2017 דווח כי סין הפכה למלווה הגדולה ביותר לבניית פרויקטים של תשתיות בסרי-לנקה (21.5 אחוזים מסך ההלוואות שסרי-לנקה לקחה לבניית פרויקטים של תשתיות) ואחריה יפן, הבנק העולמי והבנק האסייתי לפיתוח (ADB).³² במאי 2019 נפגש הנשיא סיריסנה עם נשיא סין, שי ג'ינפינג, ועם ראש ממשלתו, לי קה-צ'יאנג, במהלך ועידה בין-לאומית.³³ בנובמבר 2019 נערכו בסרי-לנקה פעם נוספת בחירות לנשיאות. הנשיא היוצא סיריסנה לא התמודד בהן, וגוטבאיה רג'פקסה, אחיו הצעיר של הנשיא לשעבר מהינדה רג'פקסה, ששימש כשר ההגנה בממשלתו בשנים 2005-2015, נבחר לנשיא החדש. דובר משרד החוץ הסיני מיהר לברך אותו, והוסיף: "אנחנו מוכנים... לעבוד עם ההנהגה והממשלה החדשה כדי לשתף פעולה ברמה גבוהה סביב היוזמה הסינית, יחד עם התקדמות גדולה יותר בקשרים הבילטרליים, על מנת להביא לרווחים מוחשיים ונוספים יותר לשתי המדינות ולעמיהן".³⁴ עוד במהלך מסע הבחירות הודיעו מקורביו של המועמד גוטבאיה כי הוא מתכוון "להשיב את היחסים על כנם" עם נשיא סין שי ג'ינפינג.³⁵ זאת ועוד, עם היבחרו לנשיא, מיהר גוטבאיה רג'פקסה למנות את אחיו, הנשיא לשעבר מהינדה רג'פקסה, לראש הממשלה ולשר האוצר החדש.³⁶ מהלכים אלה עשויים להצביע על התקרבות אסטרטגית מחודשת בין סרי-לנקה לסין, גם אם היא עשויה להתפתח באופן זהיר מאשר בעבר.

סין-סרי-לנקה: ארבעה פרויקטים מרכזיים

כאמור, מרבית ההלוואות הסיניות לפרויקטים בסרי-לנקה ניתנו בתקופת הנשיא מהינדה רג'פקסה. להלן יפורטו ארבעה פרויקטים מרכזיים במדינה שבוצעו במימון

Shihar Aneez, Ranga Sirilal, "Sri Lanka to allow Chinese port city project after delay", *Reuters*, January 12, 2016, <https://www.reuters.com/article/sri-lanka-china-portcity-idUSL3N14W42G20160112>.

Nilanthi Samaranyake, "China's Engagement with Smaller South Asian Countries", *United States Institute of Peace*, April 2019, p. 6.

"Li Keqiang Meets with President Maithripala Sirisena of Sri Lanka", *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, May 19, 2019, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1664297.shtml.

"China ready to work with new Sri Lankan President", *Ada Derana*, November 18, 2019, http://www.adaderana.lk/news_intensedebate.php?nid=59134.

Shihar Aneez, Ranga Sirilal, "Record number of candidates to contest Sri Lanka's presidential election", *Reuters*, October 7, 2019, <https://www.reuters.com/article/us-sri-lanka-elections/record-number-of-candidates-to-contest-sri-lankas-presidential-election-idUSKBN1WM1FB>.

"Sri Lanka president pledges election at 'earliest opportunity'", *Al Jazeera*, November 22, 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/sri-lanka-president-pledges-election-earliest-opportunity-191122084348262.html>.

סיני: נמל המבנטוטה (Hambantota); אצטדיון הקריקט הבין-לאומי; שדה התעופה הבין-לאומי בהמבנטוטה; עיר הנמל של קולומבו. כל הפרויקטים האלה התבססו על מימון סיני ונבנו על ידי קבלנים סינים. לפחות שניים מהפרויקטים הם בעלי השלכות אסטרטגיות ארוכות טווח לסרי-לנקה (נמל המבנטוטה ועיר הנמל של קולומבו).

נמל המבנטוטה

נמל המבנטוטה הוא דוגמה למה שמכונה "מלכודת חוב דיפלומטית" סינית. הנמל, השוכן באחד מהנתיבים הימיים האסטרטגיים העמוסים בעולם, נבנה בעזרת הלוואה סינית בסך של כ-1.3 מיליארד דולר – אחת היוזמות הגדולות ביותר במימון ממשלתי סיני – ונפתח בשנת 2010. עם זאת, ולמרות שחלק גדול מהסחר מזרח-מערב עובר דרך נתיבי הים באוקיינוס ההודי, מרבית הספינות עוקפות את נמל המבנטוטה ופונות לנמל קולומבו.³⁷ עד מהרה התברר כי הנמל החדש אינו רווחי: בשנת 2012 עברו בו 34 ספינות בלבד. סרי-לנקה, שלא יכלה לעמוד בתשלומי ההלוואה שקיבלה מסין לצורך בניית הנמל, ביקשה להקל בתנאי ההלוואה, אולם נענתה בשלילה. המשא ומתן הממושך והלחץ הכספי הכבד הביאו את ממשלת סרי-לנקה להיענות, בדצמבר 2017, להעברת הנמל לשליטה סינית ולהסכם חכירה של שישים קמ"ר מהקרקע של הפרויקט לסין למשך 99 שנים. החכירה אפשרה לסין לשלוט על טריטוריה המרוחקת מאות קילומטרים ספורים מחופי יריבתה הודו, והעניקה לה דריסת רגל אסטרטגית לאורך מעבר מים מסחרי וצבאי בעל חשיבות מכרעת.³⁸

אצטדיון הקריקט הבין-לאומי

ב-2011 נפתח בקרבת העיירה המבנטוטה אצטדיון הקריקט הבין-לאומי על שם מהינדה רג'פקסה, שבנייתו באה במטרה לארח את תחרות גביע העולם בקריקט שהתקיימה באותה שנה בסרי-לנקה. זהו האצטדיון השני בגודלו בסרי-לנקה, ותפוסתו היא 32,000 מקומות ישיבה. עלות בנייתו הגיעה לכ-3.8 מיליון דולר. לא עבר זמן רב מאז פתיחתו, עד שהחלו להישמע ביקורות נגדו. בראשן הייתה הביקורת על עלות האחזקה הגבוהה שלו, ולצידה ביקורת על כך שמאז הקמתו

Lu-Hai Liang, "Sri Lanka hands over port to China to pay off debt", *The National*, 37 December 14, 2017, <https://www.thenational.ae/world/asia/sri-lanka-hands-over-port-to-china-to-pay-off-debt-1.684606>.

Maria Abi-Habib, "How China Got Sri Lanka to Cough Up a Port", *The New York Times*, June 25, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/06/25/world/asia/china-sri-lanka-port.html>.

התקיימו בו תחרויות בין-לאומיות ספורות.³⁹ כיום מדובר ב"פיל לבן", המשמש בית לציפורים ולבעלי חיים משוטטים, ולפי הפרסומים גם לאירועים פרטיים, ביניהם חתונות.⁴⁰

ראוי להדגיש כי במקרה של אצטדיון הקריקט הבין-לאומי אין מדובר באינטרס גיאופוליטי סיני. זאת, לעומת ההשקעה הסינית בנמל המבנטוטה, שמעניקה לסין הישגים גיאופוליטיים ברורים.

שדה התעופה הבין-לאומי בהמבנטוטה

ב-2013 נפתח לטיסות מסחריות שדה התעופה הבין-לאומי על שם מהינדה רג'פקסה בעיירה המבנטוטה. עלות ההקמה של השדה הגיעה ל-209 מיליון דולר, מתוכם 190 מיליון דולר הלוואה סינית. העומס בשדה התעופה הבין-לאומי על שם בנדרנייקה בקולומבו והרצון לצמצם פערים עם אזורים אחרים בסרי-לנקה היו המניעים העיקריים לבניית שדה התעופה הבין-לאומי הנוסף באי. אלא שהמבנטוטה חסרה אוכלוסייה במספרים משמעותיים ותשתית תעשייתית, שיהוו מוקד משיכה לזרים. לא עבר זמן רב והשדה החדש זכה לכינוי "שדה התעופה הריק ביותר בעולם".⁴¹ כמו כן, התברר כי הוא גורם נזק לסביבה, שכן הוא שוכן בלב שמורת טבע. כך, במקרה אחד דווח על מאות חיילים, שוטרים ומתנדבים שפעלו להברחת בעלי חיים מאזור השדה, וגורם רשמי אף אישר כי הם מפריעים לטיסות. יתר על כן, בנחיתה הראשונה בשדה התעופה החדש התנפץ חלון של מטוס עקב פגיעה של ציפור.

גם שדה התעופה הבין-לאומי בהמבנטוטה הפך, כמו אצטדיון הקריקט, ל"פיל לבן", ובשלב מסוים החל לשמש לאחסון אורז.⁴² המצב השתנה ב-2018, כאשר הודו הודיעה כי תפעיל את השדה בהסכם חכירה לארבעים שנה ובהשקעה של

Nirmala Kannangara, "Hambantota White Projects Eat Up Economy", *The Sunday Leader*, June 28, 2015, <http://www.thesundayleader.lk/2015/06/28/hambantota-white-projects-eat-up-economy>.

Hafsa Sabry, "Attempts To Revive Another 'White Elephant'", *The Sunday Leader*, October 16, 2016, <http://www.thesundayleader.lk/2016/10/16/attempts-to-revive-another-white-elephant>.

Wade Shepard, "The Story Behind The World's Emptiest International Airport", *Forbes*, May 28, 2016, <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2016/05/28/the-story-behind-the-worlds-emptiest-international-airport-sri-lankas-mattala-rajapaksa/#3e385ee67cea>.

"Troops clear wild animals from Sri Lanka's white-elephant airport", *The Phuket News*, March 27, 2016, <https://www.thephuketnews.com/troops-clear-wild-animals-from-sri-lanka-white-elephant-airport-56780.php#fiXboQ2cfE7AXhv.97>.

225 מיליון דולר בשיפוצו, המהווים 70 אחוזים מעלות השיפוץ. סרי-לנקה תשקיע את הסכום הנותר.⁴³

עיר הנמל של קולומבו

בשנת 2014 החלה יציקת היסודות לבניית הנמל המלאכותי בקולומבו, שנועדה להיעשות באמצעות שאיבת חול ים מחופים סמוכים. הנמל החדש צפוי לקום על שטח של 2.69 קמ"ר לצד הנמל המרכזי של בירת סרי-לנקה.⁴⁴ מדובר בהשקעת החוץ הישירה הגדולה ביותר בהיסטוריה של סרי-לנקה, שכללה הלוואה של 1.4 מיליארד דולר מענקית הבנייה הסינית CCCC, הנמצאת בבעלות ממשלתית. בפרויקט צפויים להיבנות מגדלי מגורים, מלונות יוקרה, קניונים וקתריים, פארקים מרווחים ו-80,000 דירות. זאת, בנוסף להעסקה של כרבע מיליון עובדים סרי-לנקים על בסיס יומי עם סיום הפרויקט.⁴⁵

מאחר ומדובר בנמל אסטרטגי נוסף שנבנה ביוזמה סינית, קיים חשש אמיתי שגם הוא, כמו נמל המבנטוטה, ייפול בעתיד תחת השפעה סינית. התבטאותו של השר הסרי-לנקי הממונה על פרויקט הנמל כי השטח שבו מתבצעת שאיבת חול ים על ידי הסינים לא יאיים על ריבונותה של סרי-לנקה ולא יחתור תחת האינטרסים של הודו,⁴⁶ לא הרגיעה את המצב, במיוחד כשכבר בשנת 2014 עגנו בנמל קולומבו צוללות ואוניות מלחמה סיניות חרף התנגדות הודית. יתר על כן, מאות אוניות קרב ממדינות שונות עוגנות בנמל קולומבו לצורך תדלוק והתרעננות, אלא שתדירות הביקורים הסיניים במקום והעובדה שצוללות סיניות עגנו בנמל הממוקם באזור האוקיינוס ההודי, כחלק ממבצע של צבא סין למלחמה בפירטיות במפרץ עדן, אינן דבר שבשגרה.⁴⁷ אם לא די בכך, בניית פרויקט עיר הנמל של קולומבו לוותה

Meera Srinivasan, "Mattala project with India is on", *The Hindu*, August 3, 2018, 43 <https://www.thehindu.com/news/international/mattala-project-with-india-is-on/article24595483.ece>.

"Feature: Hearts bound together, city built together – China, Sri Lanka co-develop Colombo Port City", *Xinhua*, May 15, 2018, <http://www.portcitycolombo.lk/press/2018/05/23/hearts-bound-together-city-built-together-China-sri-lanka-co-develop-colombo-port-city.html>.

Rossi, "Next Hambantota? Welcome to the Chinese-funded US\$1.4 billion Port City Colombo in Sri Lanka".

"Chinese firm completes US\$1.4 billion land reclamation works for Sri Lanka's Colombo Port City project", *South China Morning Post*, January 17, 2019, <https://www.scmp.com/news/asia/south-asia/article/2182461/chinese-firm-completes-14-billion-land-reclamation-works-sri>.

Shihar Aneez, Ranga Sirilal, "Chinese submarine docks in Sri Lanka despite Indian concerns", *Reuters*, November 2, 2014, <https://www.reuters.com/article/sri-lanka-china-submarine/chinese-submarine-docks-in-sri-lanka-despite-indian-concerns-idINKBN0IM0LU20141102>.

גם בנזק סביבתי: שאיבת החול לצורך בניית הנמל המלאכותי יצרה סחף ושיבשה את המערכת האקולוגית הימית, אשר בתורה הזיקה לתעשיית הדיג באזור.⁴⁸

יחסי ישראל-סין: אינטרסים כלכליים

ישראל הייתה המדינה הראשונה במזרח התיכון שהכירה בסין העממית כבר בינואר 1950, אולם רק בינואר 1992 כוננו יחסים דיפלומטיים בין שתי המדינות. מאז נוצר שיתוף פעולה בתחומים מגוונים, שבשנים האחרונות הגיע לשיאים חדשים. הנציגויות הישראליות בסין מקדמות את דימויה של ישראל כמדינה טכנולוגית וחדשנית, ושתי המדינות מקדמות פרויקטים משותפים בתחומי החדשנות במחקר, במדע, באקדמיה, בחקלאות ובבריאות.⁴⁹

בשנת 2014 הוקם המנגנון הבין-ממשלתי המרכזי בין ישראל לסין – ועידת החדשנות. מדובר בפלטפורמה בין-ממשלתית (G2G) עליה חתמו ראש הממשלה בנימין נתניהו וסגנית ראש ממשלת סין ליו ינדונג, בעת ביקורה בישראל באותה שנה. הוועידה מתכנסת אחת לשנה לסירוגין בבייג'ינג וברושלים, ואת עבודתה מובילים 13 משרדי ממשלה וסוכנויות ממשלתיות בישראל, לצד שרים משרדי ממשלה סיניים. הוועידה מקדמת שיתופי פעולה בין גורמי הממשל בשתי המדינות, פרויקטים משותפים המשלבים את המגזר הפרטי, מחקרים משותפים בתחומי המדע והתעשייה, מתן מלגות לימוד לסטודנטים משתי המדינות ועוד.⁵⁰

סין רכשה חברות ישראליות, כגון "תנובה", "אדמה" ו"אהבה", והשקיעה בחברות הזנק ישראליות ובקרנות הון סיכון.⁵¹ לצד זאת, סין מעורבת בבניית מנהרות הכרמל, קו הרכבת עכו-כרמיאל, הרכבת הקלה בתל אביב, הפרטת נמלי אשדוד וחיפה, מסילת הרכבת תל אביב-ירושלים ומסילת הרכבת המתוכננת בין תל אביב לאילת.⁵²

Rossi, "Next Hambantota? Welcome to the Chinese-funded US\$1.4 billion Port City Colombo in Sri Lanka". 48

"שנה לכינון היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לסין", משרד החוץ, 23 בינואר 2017, <https://mfa.gov.il/MFAHEB/PressRoom/Spokesman/2017/Pages/25-years-Israel-China-diplomatic-relations-230117.aspx>. 49

"ביקור סגן נשיא סין – המפגש ה-4 של ועדת החדשנות ישראל-סין", משרד החוץ, 18 באוקטובר 2018, https://mfa.gov.il/MFAHEB/PressRoom/Spokesman/2018/Pages/Visit_of_Vice_President_of_China_181018.aspx. 50

Dan Catarivas, *Israel-China Relations: Ideal and Reality*, Memorandum No. 194 (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2019), p. 30. 51

Yossi Melman, "Cause for concern? Chinese investment and Israel's national security", *The Jerusalem Post*, April 7, 2018, <https://www.jpost.com/Jerusalem-Report/Chinese-TAKEAWAY-546692>. 52

התקדמות נוספת ביחסים בין ישראל לסין נרשמה בביקורו של ראש הממשלה בנימין נתניהו בסין ב-2017, וכן במיתוג המחודש של מסגרת שיתוף הפעולה בין שתי המדינות, שנקבע על ידי נשיא סין שי ג'ינפינג – "שותפות כוללת בחדשנות" ("Innovative Comprehensive Partnership").⁵³ שדרוג היחסים התאפשר בחלקו הודות לחיזוק הקשר והדיאלוג בין גורמים וגופים ממשלתיים, ובחלקו נבע מאינטרסים, כמו רצון להשיג נגישות לטכנולוגיות אזרחיות ישראליות מצד אחד, ושאפה ישראלית לנגישות אל השוק הסיני מצד שני. זאת, בנוסף לחיזוק הקשר האקדמי והמחקרי ולעידוד תנועת אנשים משתי המדינות.⁵⁴

קשרי הסחר שישיראל מנהלת כיום עם סין הם מהגדולים והחשובים ביותר עבור ישראל בהשוואה לשאר מדינות העולם. בעשור האחרון חל גידול חד בהיקף הסחר בין שתי המדינות (גם אם באופן לא שוויוני), וסין היא מקור הייבוא הגדול ביותר לישראל ויעד הייצוא השלישי בגודלו שלה (אם מתייחסים לאיחוד האירופי כגוף אחד). הדבר מתבטא בעלייה בייצוא ובייבוא כאחד: ב-2018 עמד היקף הסחר בין ישראל לסין על כ-15.7 מיליארד דולר (עלייה של כ-30 אחוזים לעומת שנת 2017). ב-2018 הגיע הייצוא לסין ל-4.7 מיליארד דולר (זינוק של כ-50 אחוזים לעומת שנת 2017, ואילו הייבוא מסין הגיע לכ-11 מיליארד דולר (עלייה של כ-20 אחוזים לעומת שנת 2017). הדומיננטיות של הייבוא מסין במאזן הסחר בין שתי המדינות מביאה לכך שישיראל נמצאת בגירעון סחר מתמשך מול סין.⁵⁵

נמל חיפה

ישראל החלה ב-2004 בתהליך של הפרטת שלושת הנמלים המסחריים שלה – אשדוד, אילת וחיפה. בסופו של התהליך הוחלפה רשות הנמלים בארבע חברות ממשלתיות, שמטרתן הייתה להפריד בין תפעול הנמלים, ניהולם ופיתוחם העתידי, ובין הפעילויות השוטפות בהם. נקבע כי חברת נמלי ישראל תספק את התשתית ותהיה אחראית לפיתוחה, בשעה שהחברות הפרטיות יספקו את שירותי הובלת המטענים, תוך שימוש במתקנים ובציוד שלהן.⁵⁶

ב-2014 זכתה חברת SIPG (חברה בת של "צ'ינה הארבור" הסינית, בעצמה חברה בת של חברת CCCC, הנמצאת, כאמור, בבעלות ממשלתית סינית) במכרז

⁵³ "חיזוק שיתוף הפעולה בין סין לישראל בתחום החדשנות והטכנולוגיה", משרד הכלכלה והתעשייה, 19 באוגוסט 2018, <https://www.gov.il/he/departments/news/a-billion-chinese-are-not-mistaken>.

⁵⁴ Shagrir, *Israel-China Relations: Innovative Comprehensive Partnership*, p. 14.
⁵⁵ "ישראל-סין: סקירת סחר כלכלית", מכון היצוא – היחידה הכלכלית, 2018, <https://www.export.gov.il/economicreviews/article/israelchinacom2018>.

⁵⁶ Oded Eran, "China Has Laid Anchor in Israel's Ports", *Strategic Assessment*, 19 no. 56, April 2016, p. 56.

לבניית נמל חדש באשדוד במשך שבע שנים ובעלות של 3.6 מיליארד שקל. ב-2015 זכתה קבוצת SIPG גם במכרז להפעלת נמל המפרץ שעתיד לקום בחיפה למשך 25 שנה, וזאת בתמורה לדמי שימוש שוטפים שתעביר למדינה. עלות בניית הנמל הוערכה בשני מיליארד דולר, והוא צפוי להתחיל לפעול בשנת 2021.⁵⁷ בחברת נמלי ישראל נאמר כי המפעילים הבין-לאומיים יתכננו, יממנו ויקימו את השטח התפעולי, כולל השלמת מערכות תשתית שונות.⁵⁸

הנמל החדש בחיפה הוא דוגמה למעורבות סינית אסטרטגית-ביטחונית בתחום התשתיות בישראל. מדובר באחת מגולות הכותרת במגמה הפרו-סינית שהוביל שר התחבורה והבטיחות בדרכים לשעבר, ישראל כץ. כחלק מהמגמה הגיע לישראל במאי 2017 צוות חדשות סיני, והשר כץ העניק לו ראיון אישי. בתקשורת הסינית גם פורסם כי שר התחבורה דאז קידם באופן פעיל, מאז נבחר לתפקידו, פרויקטים של תשתיות בין שתי המדינות וכי התבטא בזכות המעורבות הסינית בבניית הנמל החדש באשדוד ובהפעלת הנמל החדש במפרץ חיפה. כמדווח, השר כץ כינה מעורבות זו "צעד בעל חשיבות אסטרטגית לחברות סיניות".⁵⁹

ביוני 2019 הגישה עיריית חיפה לבית המשפט המחוזי עתירה מינהלית למניעת המשך בניית הנמל החדש בעיר, בטענה ששדה התעופה העירוני ייפגע וכי בניית הנמל מונעת את הארכת מסלול ההמראות והנחיתות בו. ראשת עיריית חיפה, עינת קליש-רותם, קבלה כי לא נעשה מחקר מעמיק כדי להבין את ההשלכות של המהלכים החד-צדדיים על קידום הספנות והתעופה בעיר.⁶⁰ באוגוסט 2019 צייצה עינת קליש-רותם בעמוד הטוויטר שלה כי הגיעה להסכמות עם משרד התחבורה על הארכת מסלול שדה תעופה חיפה ל-2100 מטר, משיכת העתירות נגד נמל המפרץ והסדרת שחיקת חופי הים.⁶¹

נמל חיפה החדש, על התשתית הצבאית והאזרחית שלו, הוא נכס אסטרטגי של ישראל. לכן, מעורבות סינית בבנייתו ובהפעלתו עשויה ליצור אפשרות להשפעה

"Haifa container terminal deal with China's SIPG under review", *PortSEurope*, 57 December 23, 2018, <https://www.portseurope.com/haifa-container-terminal-deal-with-chinas-sipg-under-review>.

58 ליאור גוטמן, "SIPG הסינית זכתה במכרז להפעלת הנמל החדש בחיפה", **כלכליסט**, 23 באפריל 2015, <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3655245,00.html>.

59 Dubi Ben-Gedalyahu, "Israeli minister's Chinese romance provokes US", *Globes*, December 20, 2018, <https://en.globes.co.il/en/article-israeli-ministers-chinese-romance-provokes-us-1001265841>.

60 מיכל רז-חיימוביץ, דניאל שמיל, "עיריית חיפה נגד המשך בניית הנמל: 'הרוס את התעופה בעיר'", **גלובס**, 16 ביוני 2019, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001289748>.

61 מתוך עמוד הטוויטר של עינת קליש-רותם, 14 באוגוסט 2019, https://twitter.com/EINATkalisch/status/1161648831894872064?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Eetweetembed%7Ctwtterm%5E1161648831894872064&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.themarket.com%2Fdynamo%2Fcars%2F1.7684086.

עתידית של ממשלה זרה על רציפות תנועת הסחורות מהנמל ואליו, ובדרך זו עלולה להוות כלי להשפעה על ישראל.⁶² עם זאת, בחינת המעורבות הסינית בנמל חיפה בישראל מול המעורבות הסינית בנמל המבנטוטה בסרי-לנקה מעלה הבדל משמעותי בין שני המקרים: במקרה של ישראל, הרחבת נמל חיפה ותפעולו אינה תלויה בהלוואה סינית, ואילו במקרה של סרי-לנקה, בניית נמל המבנטוטה התבססה על הלוואה סינית גדולה, על כל ההשלכות שנבעו מכך.

סיכונים ומסקנות

בכירים בממשלת ישראל מעריכים כי ישראל היא המדינה היחידה שבה תאגידים סיניים השקיעו או קיבלו גישה לפרויקטים בשווי של כ-15 מיליארד דולר.⁶³ אחת הסיבות לכך היא הרגולציה הישראלית, המבזרת מבחינת השקעות ורכישות זרות בתחומים אזרחיים, כאשר כל גוף או משרד ממשלתי מפעיל באופן עצמאי רגולטור משלו.⁶⁴ חבר הכנסת עפר שלח אמר בעניין זה כי יש צורך ב"מדיניות מתכללת", במיוחד בנוגע לסין, אחרת כל משרד ממשלתי "יקבע את המדיניות בעצמו".⁶⁵ ראש "המטה לביטחון לאומי" לשעבר, יעקב נגל, הציע להקים ועדה רגולטורית בין-משרדית בהשתתפות כל הצדדים המעורבים, שתהיה "בעלת סמכויות, ולא בגדר מתן המלצות בלבד".⁶⁶

לאחרונה החליט הקבינט המדיני-ביטחוני על הקמת ועדה מייעצת בראשות משרד האוצר לבחינת היבטי ביטחון לאומי בתהליך האישור של השקעות זרות בישראל, כנהוג במדינות כגון ארצות הברית, קנדה, בריטניה, גרמניה, אוסטרליה ועוד.⁶⁷ עם זאת, ובניגוד לוועדות הפועלות באותן מדינות, הוועדה בישראל תקום על בסיס וולונטרי ולא כחלק מחקיקה העוסקת בהשקעות זרות; היא תייעץ לרגולטורים, אך לא לדרגים פוליטיים בכירים, והדיווח אליה יהיה על בסיס וולונטרי ולא בגדר

Galia Lavi and Rotem Nusem, *The Rising Tension between China and Australia: 62 Lessons for Israel*, Memorandum No. 194 (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2019), pp. 36-37.

Yossi Melman, "Over U.S. objections, Chinese firms step up their involvement in 63 Israel", *The Jerusalem Post*, July 13, 2019, <https://www.jpost.com/Jerusalem-Report/Over-US-objections-Chinese-firms-step-up-their-involvement-in-Israel-595325>.

Doron Ella, *Regulation of Foreign Investments and Acquisitions: China as a Case 64 Study*, Memorandum No. 194 (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2019), p. 61.

Melman, "Cause for concern? Chinese investment and Israel's national security". 65 Jacob Nagel, "Ex-national security advisor to 'Post': Israel needs to review China 66 deals", *The Jerusalem Post*, January 10, 2019, <https://www.jpost.com/Opinion/Ex-national-security-advisor-to-Post-Israel-needs-to-review-China-deals-576891>.

"הודעת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי", משרד ראש הממשלה, 30 באוקטובר 2019, 67 https://www.gov.il/he/departments/news/spoke_national_security301019.

חובה. בנוסף לכך, טכנולוגיות שונות בהייטק, שהן סוגיה "חמה" בין ארצות הברית לישראל, לא יחויבו בפקיח הוועדה.⁶⁸ חסרונות אלה של הוועדה עשויים להוות פתח לנזקים מדיניים, לסיכונים ביטחוניים ולהשפעה על פוליטיקאים בישראל. נזקים מדיניים אפשריים כתוצאה ממעורבות סינית בפרויקטים אסטרטגיים בישראל עלולים לנבוע גם מניגוד האינטרסים בין ארצות הברית לסין, כשישראל מצויה בתווך. הפוטנציאל לפגיעה ביחסים ההדוקים בין ישראל לארצות הברית על רקע המעורבות הסינית בישראל מוצא ביטוי במחקר של "המרכז לביטחון אמריקאי חדש" (CNAS), הקובע כי בניית נמל המפרץ בחיפה עלולה להיות מסוכנת מבחינה גיאופוליטית. בנוסף לכך, היעף לשעבר לביטחון לאומי של ארצות הברית, ג'ון בולטון, הביע חשש מפני שליטה עתידית סינית על תפעול הנמלים בישראל, תוך שהוא מדגיש במיוחד את העובדה שנמל המפרץ בחיפה מארח תמרונים ימיים בין ישראל לארצות הברית על בסיס קבוע ומשמש גם נקודת עגינה לצי השישי האמריקאי הפועל בים התיכון.⁶⁹ בנוסף לכך נשמעו אזהרות מפורשות מפיו של סגן שר האנרגיה של ארצות הברית, דן ברויט, שאמר כי "אם ישראל תעמיק את שיתוף הפעולה הזה, יתכן ולא נחלוק איתה מידע מודיעיני".⁷⁰

עיקר הסיכונים הביטחוניים משיתוף הפעולה המתהדק עם סין נובע מההשקעה הסינית בתשתיות ישראליות אסטרטגיות ומהחדירה הסינית אליהן ואל חברות טכנולוגיה ישראליות שונות. ראש השב"כ, נדב ארגמן, התריע בהקשר זה כי "יש פיגור של החוק בישראל לעומת הצרכים הביטחוניים, מבחינת פיקוח על השקעות של מדינות זרות", ואף הזהיר כי "ההשפעה הסינית בישראל מסוכנת, במיוחד בכל הקשור לתשתיות אסטרטגיות וחברות גדולות במשק".⁷¹ ראש המוסד לשעבר, אפרים הלוי, התבטא גם הוא בעניין זה, ואמר כי למרות שאינו מתנגד ליחסי מסחר עם סין, הוא מתנגד "לכל פעולה שתביא לשליטה סינית על עורק תחבורה ראשי

Doron Ella, "A Regulatory Mechanism to Oversee Foreign Investment in Israel: Security Ramifications", *INSS Insight* No. 1229, November 19, 2019, <https://www.inss.org.il/publication/a-regulatory-mechanism-to-oversee-foreign-investment-in-israel-security-ramifications>.

Daniel Kliman, Rush Doshi, Kristine Lee and Zack Cooper, "grading china's belt and road", *Center for a New American Security*, April 8, 2019, p. 14, <https://www.cnas.org/publications/reports/beltandroad>.

70 גלי צה"ל, טוויטר, 15 בינואר 2019, <https://twitter.com/glzradio/status/1085404578122776576>.

71 "Shin Bet chief said to warn Chinese investment in Israel poses security threat", *The Times of Israel*, January 10, 2019, <https://www.timesofisrael.com/shin-bet-chief-said-to-warn-chinese-investment-in-israel-poses-security-threat>.

אסטרטגי בישראל". הלוי גם הזהיר כי אם סין תשלוט במסילת הרכבת בקו אשדוד-אילת, תהיה לה שליטה על "נקודות שליטה פוליטיות וכלכליות" בתוך ישראל.⁷² לעומת המסתייגים, יש הסבורים כי הסיכון העיקרי בריבוי ההשקעות הסיניות בישראל אינו נובע מההשלכות של השקעה בתשתיות אסטרטגיות, אלא מההשקעה בחברות טכנולוגיה ישראליות. לפי טענה זאת, השקעה בחברות כאלו עלולה לאפשר לסין לפתח בעתיד טכנולוגיות שבסיסן בישראל, להזיק בכך ליחסי ישראל עם ארצות הברית ולחבל ביכולת התחרותית הכלכלית של ישראל בזירה הבין-לאומית.⁷³ סיכון נוסף של ריבוי השקעות הוא ההשפעה הפוטנציאלית על פוליטיקאים. השפעה כזו עלולה להתרחש, למשל, כתוצאה ממעורבות סינית (או אחרת) בלתי מוסדרת. למרות שחוק מימון מפלגות משנת 1973 וחוק המפלגות משנת 1992 אוסרים על מפלגות ישראליות לקבל תרומות מגורמים שאינם בעלי זכות בחירה לכנסת, אין הם מונעים מתן תרומות ישירות לפוליטיקאים.⁷⁴

בעניין זה, קבע מחקר של CNAS כי פרויקטים שבוצעו במסגרת היוזמה הסינית במדינות שונות ברחבי העולם שבהן מתקיימת קלפטוקרטיה (kleptocracy), היו משולבים במתן שוחד לפוליטיקאים ולבירוקרטים.⁷⁵ כך, למשל, שר האוצר של סרי-לנקה האשים ב-2016 את ממשלת רג'פקסה כי שווי הבנייה האמיתי של האצטדיון בהמבנטוטה היה כרבע מהסכום שזו פרסמה בשעתה.⁷⁶ (למרות שהאצטדיון אינו פרויקט בעל חשיבות אסטרטגית סינית). בנוסף דווח כי חברות סיניות העבירו שוחד למשפחתו של נשיא סרי-לנקה לשעבר, רג'פקסה. גם במלזיה נחתמו, כמדווח, פרויקטים עם חברות סיניות בעלות מנופחת, ונמסר כי חלק מהכספים עבר לידי פוליטיקאים. בנגלדש הכניסה את החברה הסינית "צ'יינה הארבור" לרשימה השחורה בגין ניסיון לשחד פוליטיקאי בכיר בממשלה. עוד דווח כי חברות סיניות

"Former Mossad chief Efraim Halevy warns against China's role in Israeli rail", 72 *The Economic Times*, October 5, 2013, <https://economictimes.indiatimes.com/former-mossad-chief-efraim-halevy-warns-against-chinas-role-in-israeli-rail/articleshow/23579256.cms>.

Yoram Evron, "Chinese Investments in Israel: Opportunity or National Threat?", 73 *INSS Insight* No. 538, April 8, 2014, <https://www.inss.org.il/publication/chinese-investments-in-israel-opportunity-or-national-threat>.

Lavi and Nusem, "The Rising Tension between China and Australia: Lessons for Israel", p. 39.

Daniel Kliman, Rush Doshi, Kristine Lee and Zack Cooper, "grading china's belt and road", *Center for a New American Security*, April 8, 2019, p. 6, <https://www.cnas.org/publications/reports/beltandroad>.

"Ravi K Says Actual Cost of Hambantota Cricket Stadium Is Rs. 852 Million, And Not Rs. 4.5 Billion As Claimed By Rajapaksa", *Colombo Telegraph*, July 23, 2016, <https://www.colombotelegraph.com/index.php/ravi-k-says-actual-cost-of-hambantota-cricket-stadium-is-rs-852-million-and-not-rs-4-5-billion-as-claimed-by-rajapaksa>.

העניקו לבן הנשיא ולסגן הנשיא בגינאה המשוונית תשלומים במיליוני דולרים. פקיסטאן עצרה פרויקטים של היוזמה הסינית מחשש לשחיתות, ובאקוודור נתון סגן הנשיא לשעבר בחקירה על האשמות לקבלת שוחד מסין.

הנכונות הסינית לשלם לפוליטיקאים בכדי להקל על ביצוע פרויקטים, ונכונותם של אלה לקבל שוחד מביאות לפגיעה במוסדות הדמוקרטיים, וזאת בניגוד מוחלט לאינטרס הציבורי.⁷⁷ הדבר מעורר חשד במיוחד כשתנאי העסקאות הנחתמות בפרויקטים המבוצעים במסגרת היוזמה הסינית אפופים חשאים, מה שמעורר את החשש שפוליטיקאים מקומיים ירוויחו מהם יותר מאשר האזרחים.⁷⁸

מצב כזה עלול להתרחש לא רק בדמוקרטיות המאופיינות בקלפטוקרטיה. מתברר כי גם פוליטיקאים באוסטרליה קיבלו תרומות מאנשי עסקים סינים בתמורה לתמיכה במדיניותה של סין.⁷⁹ בנסיבות שתוארו לעיל אין, לפיכך, להוציא מכלל אפשרות השפעה עתידית סינית (ואחרת) גם על פוליטיקאים ישראלים ועל פקידים במערכת הבירוקרטית, המעורבים בקביעת מדיניות ובקבלת החלטות במדינת ישראל.

Daniel Kliman, Rush Doshi, Kristine Lee and Zack Cooper, “grading china’s belt and road”, *Center for a New American Security*, April 8, 2019, pp. 6-7, <https://www.cnas.org/publications/reports/beltandroad>.

“China’s belt-and-road plans are to be welcomed – and worried about”, *Economist*, July 26, 2018, <https://www.economist.com/leaders/2018/07/26/chinas-belt-and-road-plans-are-to-be-welcomed-and-worried-about>.

A. Odysseus Patrick, “This Chinese mogul made powerful friends in Australia. Now he’s a case study on worries over Beijing’s influence”, *The Washington Post*, October 7, 2019, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/this-chinese-mogul-made-powerful-friends-in-australia-now-hes-a-case-study-on-worries-over-beijings-influence/2019/10/05/c5f7f1e6-dea9-11e9-be7f-4cc85017c36f_story.html.